UDK 371.3
UDK 811.163.42 ISSN 1845-8793 HRVATSKI, XXIII, br. 2, Zagreb, 2025.

Stručni rad
Prihvaćen za objavljivanje: 20. veljače 2026.

POUČAVANJE PREDMETA HRVATSKI JEZIK U KONTEKSTU ISPITA DRŽAVNE MATURE

Vedrana Močnik
Gimnazija Josipa Slavenskog
Čakovec

Sažetak: Rad analizira ispite državne mature iz Hrvatskoga jezika u školskoj godini 2023./2024. i uspoređuje rezultate ispita s ocjenama zaključenima na kraju školske godine. Posebna se pozornost posvećuje nesrazmjeru u ocjenjivanju, razlikama između gimnazijskih i strukovnih programa te rezultatima istraživanja provedenoga u Gimnaziji Josipa Slavenskog Čakovec. Analiziraju se i pojedine ispitne cjeline – Pisanje sažetka i Školski esej – pri čemu se ističu njihovi nedostatci i prijedlozi za poboljšanje. Rad ukazuje na šire probleme pismenosti i potrebu revizije ispitnih zadataka u području *Pisanje*.

Ključne riječi: državna matura, hrvatski jezik, gimnazije, strukovne škole, sažetak, esej, pismenost

UVOD

Državna matura u hrvatskom je obrazovnom sustavu najobjektivniji način vrednovanja postignuća učenika na kraju srednjoškolskoga ciklusa obrazovanja: provodi je Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje (NCVVO), središnja institucija čiji je zadatak osigurati standardizirane testove, koje svi pristupnici u Republici Hrvatskoj rješavaju u isto vrijeme i u istim uvjetima, njihovu provedbu i evaluaciju. Hrvatski jezik obvezan je predmet na državnoj maturi, provodi se na jednoj razini, a temeljni dokument ispita, Ispitni katalog za državnu maturu iz Hrvatskoga jezika, s navedenim i objašnjenim ciljevima, sadržajima, kriterijima te

načinima ispitivanja i bodovanja ispita[1], javno je dostupan na mrežnim stranicama NCVVO-a. Zadatke, usklađene s Ispitnim katalogom, izrađuje stručna radna skupina imenovana na temelju javnoga poziva, uz podršku sadržajnih recenzenata i zaposlenika NCVVO-a. Zadatke otvorenoga tipa, sažetak i školski esej, vrednuju nastavnici Hrvatskoga jezika nakon selekcije na temelju javnoga poziva. Neposredno prije vrednovanja odabrani ocjenjivači obvezni su sudjelovati u edukaciji, a tijekom ocjenjivanja njihov rad nadgledaju moderatori i stručna radna skupina. Rezultati državne mature dostupni su na mrežnim stranicama Školskoga e-Rudnika[2].

Iako se često ističu brojne prednosti državne mature, praksa otkriva i niz izazova koji dolaze do izražaja u nastavnom procesu, posebice u različitim vrstama srednjih škola (gimnazije, strukovne škole, umjetničke škole), odnosno u različitim vrstama obrazovnih programa. Polaganje ispita državne mature obvezno je za učenike gimnazija, dok učenici strukovnih i umjetničkih škola, koji svoje srednjoškolsko obrazovanje završavaju polaganjem završnoga ispita, ispite državne mature prijavljuju svojevoljno, pri čemu je njihova motivacija različita: upis na visoka učilišta, pritisak roditelja, škole ili okoline, ali i mogućnost besplatnoga pristupanja ispitima (kolokvijalno učenici kažu da „idu probati”).

Budući da su uspješno položeni ispiti državne mature uvjet za upis na visoka učilišta, učenici gimnazijskih programa, koji završetkom srednjoškolskoga obrazovanja ne stječu kvalifikaciju i nisu konkurentni na tržištu rada, za njih se pripremaju četiri godine tijekom redovne nastave na temelju propisanoga kurikuluma. Usto, pojedine škole organiziraju i dodatne pripreme, primjerice u okviru dodatne ili dopunske nastave, ali nerijetko i sami nastavnici organiziraju pripreme za ispite državne mature u svoje slobodno vrijeme, volonterski.

[1] URL 1: https://www.ncvvo.hr/wp-content/uploads/2024/09/HRV-2025.pdf. Pristup 20. kolovoza 2025.

[2] Školski e-Rudnik javna je aplikacija Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih koja omogućuje pristup statističkim podacima o svim osnovnim i srednjim školama u Hrvatskoj.

Kad je riječ o učenicima srednjih strukovnih škola i umjetničkih škola, ne može se govoriti o „tipičnome" učeniku, budućem pristupniku ispitu državne mature. Naime, programi strukovnih škola nisu jednako atraktivni (s obzirom na potrebe tržišta rada, ugled u društvu, zaradu i dr.) pa se, stoga, i razredni odjeli razlikuju s obzirom na strukturu učenika, njihov uspjeh i motivaciju za učenjem i radom. Primjerice, u pojedinim se strukovnim školama provode razredbeni ispiti, a učenici koji ih upisuju visoko su motivirani za učenje, postizanje izvrsnih rezultata i za nastavak obrazovanja na visokim učilištima. S druge strane, u pojedine se četverogodišnje strukovne programe upisuju učenici nezainteresirani za struku i učenje te bez radnih navika i ambicija. Statistika pokazuje da upravo učenici strukovnih škola čine većinu pristupnika ispitima državne mature. No, valja napomenuti da se i u strukovnim školama organiziraju različiti oblici priprema za polaganje ispita državne mature, a značajan je i angažman nastavnika.

Također, posljednjih godina zamjetan je povećan broj učenika, i iz gimnazija i iz strukovnih škola, koji se za ispite državne mature pripremaju izvan matičnih škola (individualno, u okviru organiziranih besplatnih tečajeva ili organiziranih plaćenih tečajeva), bez obzira na to je li njihova namjera utvrditi i ponoviti stečeno znanje ili usvajati određene predmetne sadržaje. Unatoč tome, rezultati provedenih ispita pokazuju zabrinjavajuće trendove.

REZULTATI I ANALIZA ISPITA DRŽAVNE MATURE IZ HRVATSKOG JEZIKA U ŠK. GOD. 2023./2024.

Rezultate ispita državne mature iz Hrvatskoga jezika u prvom roku 2023./2024. struka i javnost prepoznali su kao poražavajuće, što potkrepljuju i podatci iz Školskoga e-Rudnika (ŠeR): od ukupno 25 311 pristupnika ispit nije položilo 5 309, dakle svaki deseti pristupnik ili ukupno 20,98 % pristupnika nije položilo ispit iz Hrvatskoga jezika.

Podatci u ŠeR-u pokazuju i da je ispitima državne mature pristupilo više učenika iz strukovnih i umjetničkih škola (14 815 pristupnika) u odnosu na učenike iz gimnazija (10 496 pristupnika), odnosno da ispit

državne mature iz Hrvatskoga jezika nije položilo 299 gimnazijalaca i 5 010 učenika iz strukovnih i umjetničkih škola.

Iz dostupnih podataka u ŠeR-u također je razvidno da postoji nesrazmjer u ocjenama zaključenima na kraju školske godine i ocjenama iz ispita državne mature: dok je na ispitu državne mature iz Hrvatskoga jezika prosječna ocjena 2,86, u školskim e-dnevnicima na kraju četvrtoga razreda prosječna je ocjena bila 3,65. U gimnazijama se taj nesrazmjer očituje u podatku da je prosječna ocjena na državnoj maturi iz Hrvatskoga jezika iznosila 3,76, a na kraju četvrtoga razreda 3,96. Strukovne i umjetničke škole pokazuju veći jaz: prosječna ocjena na državnoj maturi iz Hrvatskoga jezika bila je 2,21, a na kraju četvrtoga razreda 3,41.

Takvi podatci otvaraju pitanje kriterija u ocjenjivanju i objektivnosti školskog sustava u odnosu na nacionalne standarde.

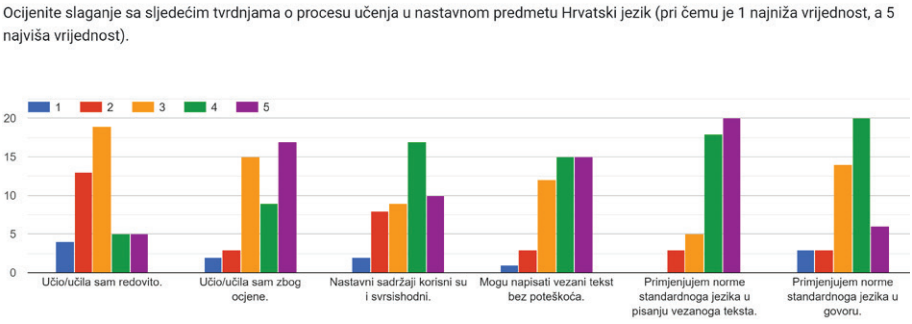
SAMOPROCJENA I OČEKIVANJA PRISTUPNIKA

Kako bi se bolje razumjeli stavovi o ispitima državne mature iz Hrvatskoga jezika i pripreme za te ispite, u ovome primjeru visokomotiviranih učenika, provedeno je istraživanje[3] u trima razredima Gimnazije Josipa Slavenskog Čakovec, u programima prirodoslovno-matematičke, matematičke i jezične gimnazije u školskoj godini 2023./2024. Upitnik, koji je bio anoniman, popunilo je 46 maturanata.

Samoprocjena radnih navika pokazala je da je svega 20-ak % ispitanika učilo redovito, a većini ispitanika (gotovo 90 %) motivacija za učenje bila je ocjena iz nastavnoga predmeta Hrvatski jezik. Njihova samoprocjena pisanja i govorenja pokazuje dobru ovladanost tim jezičnim djelatnostima jer je većina učenika procijenila da bez poteškoća može napisati vezani tekst primjenjujući norme standardnoga jezika. Primjena normi standardnoga jezika u govoru zahtjevnija je za ispitanike, a jedan

[3] Upitnik je osmislila i provela autorica ovoga rada u završnim razredima Gimnazije Josipa Slavenskog Čakovec, u kojima je predavala nastavni predmet Hrvatski jezik.

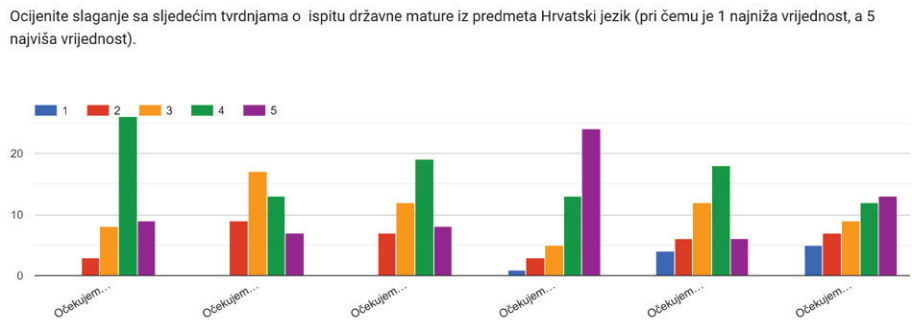
od mogućih razloga je i to što je gotovo svim ispitanicima kajkavski jezik ugrađen u materinski idiom.

Grafikon 1. Samoprocjena radnih navika, motivacije za učenje i ovladanosti jezičnim djelatnostima pisanja i govorenja

Očekivane rezultate na ispitu državne mature iz Hrvatskoga jezika ispitanici su iskazali veoma jasno: tri četvrtine učenika očekuje da će najuspješnije napisati Sažetak, a zatim riješiti zadatke iz dvaju potpodručja unutar cjeline Čitanje i književnost: Čitanje književnih tekstova i Čitanje neknjiževnih tekstova. Zadatke iz područja Hrvatski jezik smatraju zahtjevnijima, dok najlošije rezultate očekuju iz Pisanja školskoga eseja te iz zadataka u potpodručju Teorija i povijest književnosti unutar cjeline Čitanje i književnost. Ovi podatci potvrđuju općenitu percepciju sažetka kao najlakšeg i najpredvidljivijeg dijela ispita državne mature iz Hrvatskoga jezika. Značajan je i podatak da jedna četvrtina ispitanika ne očekuje podudaranje zaključne ocjene iz Hrvatskoga jezika na kraju četvrtoga razreda i ocjene iz ispita državne mature.

Svakako bi najbolji pokazatelj očekivanih i ostvarenih rezultata bila njihova usporedba i analiza, no ona je izostala zbog jednostavnoga razloga: predmetni nastavnik nema uvid u rezultate državne mature učenika koje je poučavao.

Grafikon 2. Očekivani rezultati na ispitu državne mature iz Hrvatskoga jezika prema područjima (potpodručjima) ispitivanja[4]

PISANJE SAŽETKA

Učenicima ispitanicima najlakši dio ispita državne mature iz Hrvatskoga jezika upravo je sažetak – to nije samo njihov dojam, već to pokazuju i rezultati državne mature. Primjerice, učenici Gimnazije Josipa Slavenskog Čakovec već niz godina postižu iznadprosječne rezultate ispita državne mature iz Hrvatskoga jezika na državnoj razini, a uvođenjem potpodručja Pisanje funkcionalnoga teksta – sažetka, odnosno zadatka pisanja sažetka, ti su se rezultati dodatno poboljšali. Naime, nakon uvođenja sažetak je učenicima postao „sigurna zona": riječ je kratkome vezanome tekstu (200 – 250 riječi) koji se piše prema zadanim (uvijek istim) smjernicama. Učenici se poučavaju pisanju sažetka prema ustaljenome obrascu (Tablica 1.), a zbog same strukture sažetka postoji i manja mogućnost jezičnih pogrešaka u pisanju u odnosu na druge tekstne vrste.

[4] 1. Očekujem da ću uspješno riješiti zadatke u cjelini Čitanje književnoga teksta i Čitanje neknjiževnoga teksta.
2. Očekujem da ću uspješno riješiti zadatke u cjelini Teorija i povijest književnosti.
3. Očekujem da ću uspješno riješiti zadatke u cjelini Hrvatski jezik (Ustroj hrvatskoga jezika i Primjena ustroja hrvatskoga jezika).
4. Očekujem da ću uspješno napisati sažetak.
5. Očekujem da ću uspješno napisati školski esej.
6. Očekujem da će ocjena iz ispita državne mature biti jednaka zaključnoj ocjeni na kraju 4. razreda.

Tablica 1. Obrazac za poučavanje pisanja sažetka

POLAZNI TEKST	SAŽETAK
1. ulomak	opći podatci o tekstu, tema i namjena teksta
2. ulomak	osnovna misao + podupirući podatci
3. ulomak	osnovna misao + podupirući podatci
4. ulomak	osnovna misao + podupirući podatci
5. ulomak	autorov stav

Može se raspravljati o smislenosti zadatka pisanja sažetka unutar potpodručja Pisanje funkcionalnoga teksta – sažetka u cjelini Pisanje jer su polazni tekstovi gotovo uvijek prilagođeni tekstovi: imaju određen broj ulomaka (4 – 5), a iz svakoga se središnjega ulomka uvijek može oblikovati osnovna misao i izdvojiti podupirući podaci. Naime, u praksi se ne nalazi ovakav tip sažetka pa se postavlja pitanje njegove potrebe i funkcionalnosti u svakodnevnoj poslovnoj i privatnoj praksi.

Nadalje, može se raspravljati o pisanju sažetka u i stvarnim situacijama, kada se učenici susretnu s tekstom koji nije oblikovan na opisani način, što posljedično izaziva i niz drugih pitanja:

- Što će se dogoditi kad se učenici nađu u situaciji da tekst trebaju samo sažeti, bez izdvajanja osnovnih misli, namjene teksta ili autorova stava, tj. bez zadanih smjernica?
- Što se ispituje sažetkom? (Zbog kratkoće i formulaičnosti izraza je li relevantno ispitivati jezičnu točnost? Treba li se sažetkom ispitivati namjena teksta i autorov stav ili se oni mogu ispitivati u potpodručju Čitanje neknjiževnih tekstova?)

Zbog svega navedenoga bilo bi dobro razmotriti da se umjesto sažetka u ispit državne mature iz Hrvatskoga jezika uklopi nekoliko zadataka otvorenoga tipa u kojima će se na temelju kratkih polaznih tekstova, primjerice, izdvajati argumenti, oblikovati kratki odgovori i sl. jer učenici često ne mogu jasno i nedvosmisleno oblikovati svoju misao u smislenu, razumljivu i jezično točnu rečenicu.

ŠKOLSKI ESEJ

Pisanje školskoga eseja učenicima je jedan od najzahtjevnijih dijelova ispita državne mature, stoga priprema za taj dio ispita uvelike utječe na nastavni proces, od planiranja i programiranja do realizacije. Naime, nastava književnosti velikim je dijelom usmjerena na književna djela koja se nalaze na popisu za esejski zadatak, što je posebice izraženo u završnome razredu kada se često ne slijedi propisani kurikulum: izostavlja se izborna lektira da bi se fokus stavio na određena književna djela, „popunile rupe" u znanju, ponavljalo gradivo prethodnih razreda i sl. Objavljivanjem Ispitnoga kataloga u rujnu za tekuću školsku godinu nastava se sve više počinje usmjeravati na ispit državne mature, bilo zbog pritisaka koje osjećaju nastavnici ili učenici radi ostvarivanja što boljih rezultata. Praksa pokazuje da se umjesto poticanja čitanja događa suprotno: ne čitaju se i ne obrađuju djela predviđena za izbornu lektiru, a učenici često ne čitaju ni obveznu lektiru, već čitaju sažetke, uče napamet sadržajne podatke i sl.

Učenici i esej djelomično pišu prema obrascu – unaprijed pripremaju uvode za svako djelo na popisu književnih djela koja se mogu ispitivati pisanjem školskoga eseja, oblikuju argumente za moguća polazna pitanja koje zatim uče napamet i sl. Nadalje, nastavnici „predviđaju" moguća polazna pitanja na temelju kojih poučavaju „sigurno" oblikovanje različitih varijanti argumenata. Zbog svega navedenoga jedan od mogućih prijedloga za unaprjeđenje pisanja školskoga eseja moglo bi biti uvođenje neknjiževnog teksta kao polaznoga teksta za školski esej.

Istodobno, nove generacije usmjerene su na vizualne sadržaje, kratke poruke i statusne objave čije je glavno obilježje nepoštivanje jezičnih normi. Takva praksa otežava oblikovanje vezanoga teksta pa državna matura u ovom segmentu zapravo otkriva šire probleme pisanja kao jezične djelatnosti.

ZAKLJUČAK

Državna matura iz Hrvatskoga jezika potvrđuje svoju važnost kao vanjski instrument vrednovanja, no istodobno otkriva niz problema. Re-

zultati jasno pokazuju nesrazmjer između ocjena na maturi i ocjena zaključenih na kraju školske godine, što otvara pitanje objektivnosti i pouzdanosti ocjenjivanja u školi.

Pisanje sažetka i školskoga eseja pokazuje da učenici često uče prema obrascima, umjesto da razvijaju vlastite misaone i jezične sposobnosti. Nastavni proces, usmjeren na ispite državne mature, pritom zanemaruje širi odgojno-obrazovni cilj – poticanje čitanja, razumijevanja i kritičkog mišljenja.

Kako bi državna matura bila doista mjerilo jezične i komunikacijske kompetencije, nužno je preispitati strukturu ispita, unaprijediti zadatke koji potiču samostalno oblikovanje misli i osigurati dosljednije kriterije ocjenjivanja. Time bi se ostvarila veća pravednost i vjerodostojnost, ali i ispunila temeljna svrha – razvijanje funkcionalne pismenosti učenika.

LITERATURA

- URL 1: https://www.ncvvo.hr/wp-content/uploads/2024/09/HRV-2025.pdf. Pristup 20. kolovoza 2025.
- URL 2: https://www.ncvvo.hr/wp-content/uploads/2024/09/HRV-2025.pdf. Pristup 20. kolovoza 2025.

TEACHING THE SUBJECT CROATIAN LANGUAGE IN THE CONTEXT OF THE NATIONAL MATURA EXAMS

SUMMARY

The paper analyzes the Croatian language state exam in the 2023/2024 school year and compares the exam results with the final grades concluded at the end of the school year. Special attention is given to discrepancies in assessment, differences between grammar school and vocational programs, and the findings of a survey conducted at Josip Slavenski Gymnasium in Čakovec. The paper also examines specific exam sections – summary writing and the school essay – highlighting their shortcomings and proposing improvements. The study points to broader literacy issues and the need to revise exam tasks in the Writing section.

Keywords: state exam, Croatian language, grammar schools, vocational schools, summary, essay, literacy